

Národní zpráva z IV. cyklu Strukturovaného dialogu s mládeží a organizacemi mládeže

Téma: Posilování postavení mladých lidí skrze politickou participaci mládeže a přístup mladých lidí k právům

Hlavní zjištění a doporučení:

1. V České republice je třeba výrazně revidovat rámec občanského vzdělávání zaměřeného na mládež. Doporučeny jsou změny obsahu a formy výuky, ale i změny a postoje příslušných institucí umožňující participativní kulturu vzdělávacích prostředí.
2. V České republice je třeba dále pracovat na rozvoji systematické podpory práce s mládeží, a to i s důrazem na rozvoj občanské a politické participace mládeže a aktivního občanství u mladých lidí.
3. V České republice je třeba dále pracovat na zkvalitnění demokratických procesů a institucí a jejich řádné komunikaci nejen k mladé generaci. Politika a demokratické procesy nejsou stále velkou částí mladé generace vnímány jako transparentní a efektivní, což podkopává důvěru mladých lidí v politiku – aktivní i pasivní, a potenciálně ohrožuje udržení demokratického systému do budoucna.

Obsah

Kontext a původ konzultace:.....	2
DOPORUČENÍ pro rozvoj občanského vzdělávání zaměřeného na mládež v České republice.....	2
Doporučení k podpoře občanského vzdělávání ve formálním systému vzdělávání	2
Doporučení ke změně legislativy:.....	5
Doporučení k podpoře práce s mládeží se zaměřením na aktivní zapojování mladých do politických procesů	6
Doporučení pro státní a veřejné instituce a politické aktéry směrem k mladé generaci za účelem podpory jejich občanského a politického vzdělávání a zapojování do společnosti a demokratických procesů.....	7
V rámci IV. cyklu strukturovaného dialogu s mládeží byla pracovní skupinou realizována následující opatření:.....	8

Kontext a původ konzultace:

V rámci národní politiky mládeže, v souladu s Konceptí na podporu mládeže na léta 2014 – 2020 (dále Koncepte) a v souladu s Obnoveným rámcem evropské spolupráce pro oblast mládeže na léta 2010 – 2018 (dále Obnovený rámec spolupráce), a v souladu s dalšími dokumenty Rady EU, probíhal v období 1. 7. 2014 – 31. 12. 2015 IV. cyklus Strukturovaného dialogu EU s mládeží a organizacemi mládeže.

První Národní konzultace v rámci Strukturovaného dialogu s mládeží proběhla v období od 13. listopadu 2014 do 20. února 2015. Průběžně po celou dobu probíhaly, na základě schválení Národní pracovní skupiny pro strukturovaný dialog s mládeží a v souladu s ustaveným plánem, další podpůrné aktivity. Národní pracovní skupina byla za tímto účelem zřízena náměstkem ministerstva školství na počátku roku 2014. Zájemci měli také možnost zapojit se svými projekty strukturovaného dialogu podpořenými z finančních prostředků Evropského programu Erasmus+, zejména klíčové akce 3 Strukturovaný dialog s mládeží. V rámci těchto projektů byla řešena samostatná témata, nicméně řada z dodaných výstupů má vztah i k hlavnímu tématu strukturovaného dialogu na evropské a celostátní úrovni.

Hlavním tématem IV. cyklu Strukturovaného dialogu s mládeží je *posilování postavení mladých lidí ve společnosti skrze podporu politické participace mládeže a přístupu mladých lidí k právům*. Téma je tak plně v souladu i s českou Konceptí na podporu mládeže zejména strategickým cílem 1 – *Usnadňovat rovný přístup dětí a mládeže k právům* a strategickým cílem 8 – *Podporovat aktivní zapojení dětí a mládeže do rozhodovacích procesů a do ovlivňování společenského a demokratického života*.

Strukturovaný dialog s mládeží je jedním z pilířů Koncepte a Obnoveného rámce a je v souladu s principy tvorby kvalitní politiky mládeže, zejména zapojování mladých lidí a jejich názorů do tvorby, realizace a hodnocení této politiky. Strukturovaný dialog napomáhá skutečné orientaci veřejných politik na potřeby a možnosti mladých lidí.

V první fázi procesu se do konzultací zapojilo na 437 osob, z toho 326 mladých lidí a 111 odborníků a pracovníků s mládeží. V druhé fázi 130 mladých lidí. Do podpůrných aktivit se zapojilo na 1778 osob. Celkem tedy můžeme hovořit o 2215 zapojených osobách v různých fázích a různým způsobem, od on-line konzultací přes osobní setkání až po projekty a aktivity partnerů.

Doporučení pro rozvoj občanského vzdělávání zaměřeného na mládež v České republice

Občanské vzdělávání mládeže je do značné míry zásadním předpokladem aktivní občanské a politické participace mládeže a aktivního přístupu mladých lidí k jejich právům, proto se mladí lidé i odborníci v konzultačním procesu prakticky jednohlasně shodli na potřebě zlepšení občanského a politického vzdělávání v ČR.

Podle zapojených účastníků konzultace a výstupů IV. cyklu Strukturovaného dialogu s mládeží, nejefektivnější občanské vzdělávání probíhá zejména v rámci informálního vzdělávání, a to především v rodině, dále v rámci neformálního vzdělávání a při přímé práci s mládeží. Jedinou možností, jak ovšem zasáhnout co nejširší skupinu mladých lidí, je jeho systematická integrace do systému formálního školského vzdělávání a propojování formálního a neformálního vzdělávání v těchto oblastech.

Občanské a politické vzdělávání mladých lidí musí být zaměřeno jak na získávání znalostí, tak na posilování pozitivních aktivních postojů a dovedností mládeže v rámci společnosti a politických procesů. Nestačí totiž nastavit pouhý právní rámec, mladí lidé musí být podporováni skrze vzdělávání.

Doporučení k podpoře občanského vzdělávání ve formálním systému vzdělávání

Pro zdárný rozvoj občanského vzdělávání na školách je **nutné dlouhodobě podporovat nezávislé a apolitické podpůrné struktury zaměřené na:**

- 1) podporu a rozvoj patřičných vzdělávacích metodik, jejich relevantní testování a ověřování účinnosti, dopadu i souladu se společenskou potřebou definovanou relevantními výzkumy
- 2) sdílení a šíření dobré praxe, výstupů a metodických materiálů,
- 3) další vzdělávání pedagogických pracovníků v odpovídajících oblastech, zejména v aktuálních politických tématech a nových metodikách
- 4) restrukturalizace či případné rozdělování dodatečných finančních prostředků pro odborná, školská i mimoškolní zařízení a organizace.

Mezi organizace, které by měly být finančně podporovány, mohou patřit např. Centrum občanského vzdělávání, Asociace učitelů či odborníků zaměřených na občanské a politické vzdělávání či jiný celostátní nezávislý subjekt za tímto účelem zřízený. Dílčí úkoly mohou být rozděleny i mezi vícero spolupracujících organizací, rozdělování financí by mělo mít na starosti MŠMT. Vzhledem k průřezovosti agendy, je vhodné zvážit založení **specifického odborného oddělení věnovaného občanskému vzdělávání na půdě MŠMT**. Toto odborné oddělení by mělo mít na starosti i financování souvisejících aktivit. Vzhledem ke specifikům cílových skupin občanského vzdělávání, jeví se vhodné oddělit základní činnost navrhovaného oddělení na část zaměřenou na mládež a školy (formální a neformální vzdělávání) a dále na další věkové skupiny. Navrhované oddělení by na celostátní úrovni mělo koordinovat činnost dalších případných subjektů a struktur pracujících v oblasti dle výše nastíněných funkcí.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a odborné platformy by měly revidovat systematické postavení občanského a politického vzdělávání ve školských zařízeních tak, aby reálný život a výuka mohly odpovídat následujícím principům.

- Zdárné občanské vzdělávání mládeže souvisí s **celostní podporou zdravé participativní kultury na školách** a s tvorbou bezpečného a důvěrného prostředí. Nestačí pouze nechat žáky a studenty vyjadřovat své názory, hodnotit kvalitu výuky, pedagogů a školního prostředí. **Nesprávné zavádění takových postupů může naopak v mnoha případech uškodit** – škola a učitelé se nesmí stát „rukojmími“ svých žáků a jejich rodičů. Důsledné dodržování pedagogických a výchovných postupů je stěžejní, a to při dodržování respektu ke stupni vývoje mladého člověka a stupni jeho osobní a společenské autonomie.
- Občanské a politické vzdělávání na školách by mělo mít **povahu participativního vzdělávání**, tedy s aktivní účastí mladých lidí na řešení konkrétních situací. V rámci vzdělávacího procesu se mají žáci společně podílet na hledání optimálních řešení fungování demokratické společnosti a porovnávat je s reálným fungováním politických procesů v ČR. Tak mohou získávat nejen potřebné znalosti, ale i další kompetence a schopnosti. **Výchova k občanství by měla vycházet z definic a konceptů přijatých členskými státy v Radě Evropy a Evropské unii.**
- I vědecké ověřování v České republice mezi adolescenty (např. MU, Psychologické aspekty občanské participace adolescentů, 2014) potvrdilo, že studenti ze škol, kde se aktivně věnují občanskému vzdělávání v oblasti znalostí i dovedností a nechávají žáky a studenty diskutovat, se více zajímají o politiku, mají na ni jasnější názory a cítí se kompetentnější jako občané.

- Participativní aktivity pro žáky a studenty tak musí být přirozenou součástí života školy, ne jen pouhou součástí vzdělávacího kurikula, či formálních struktur uspořádání školy. **Svoji roli a vymezení by měly mít i ve školních řádech.** Jedná se zejména o školní samosprávy, školní časopisy, možnost formulovat a směřovat petice na vedení školy, zřizovatele či školskou radu, a to s patřičnou odůvodněnou odezvou, možnost žádat prostředky školy na projekty pro rozvoj školního prostředí, které řídí sami studenti, možnost svolat celoškolské plénum žáků či studentů apod.
- **Každý žák a student by měl mít relevantní možnost veřejně i neveřejně se vyjadřovat k záležitostem školy a výuky.** Na takovéto podněty by měla být poskytována relevantní a nezaujatá zpětná vazba, nevede-li taková ke zhoršení situace či postavení mladých lidí a pracovníků školských zařízení.
- Mladí lidé by neměli být trestáni ani nijak ostrakizováni za své názory na jakékoliv téma. Pokud jsou názory či pohledy mladých lidí nerealizovatelné či jinak nemístné v rámci demokratické společnosti, měly by být tyto skutečnosti mladým lidem s pedagogickou péčí a odpovědností vysvětlovány, případně více tematizovány v rámci výuky i školního prostředí – institucionální, legální i podpůrný rámec vzdělávání by měly být na takové skutečnosti dostatečně připraveny. **Témata by neměla být ve škole tabuizována, neboť tím se jen prohlubují negativní dopady na společnost mimo školní prostředí.**
- V rámci pěstování pozitivních vztahů žáků a studentů ke svému okolí, škole a zapojování do společnosti, by měl každý žák a student absolvovat tzv. **projektovou výuku zaměřenou na sociální projektový management ve své komunitě.** (8. i 9. ročník povinné školní docházky a dále alespoň jedenkrát na každém druhu střední školy včetně konzervatoří a odborného a učňovského vzdělávání). K tomu je nutné **řádně nastavit Rámcové a školní vzdělávací programy a zajistit patřičné nástroje k financování takových aktivit z prostředků školy a jejich zřizovatelů.**
- V rámci občanského vzdělávání mládeže by měly i ve škole **více probíhat diskuze s odborníky a politiky,** a to při dodržování zásad prakticky orientovaných diskuzí. Při takových diskuzích nesmí docházet k jednostrannému ideologickému ovlivňování žáků a studentů.

- Pro výuku by se mělo využívat i **peer to peer přístupu zkušenějších a starších žáků a studentů vůči mladším ročníkům** – např. po absolvování výše zmíněné praktické projektové sociální výuky, by měli studenti sdílet své zkušenosti a předávat je mladším tak, aby mladší ročníky byly řádně připraveny na vlastní projekty v komunitě.
- Na středních školách a učilištích všech typů by měla **vždy existovat možnost absolvovat alespoň jednoletý diskuzně a prakticky zaměřený seminář na aktuální politická témata, a to od místní, přes krajskou, celostátní, evropskou až po globální úroveň**. Studenti by se zároveň měli dozvědět, jak se na dané politicko-správní úrovni témata řeší, jak fungují procesy rozhodování, jaké jsou jejich možnosti, výhody a nevýhody, a jak se do těchto procesů případně mohou sami zapojit. Probíraná témata by měla také částečně reflektovat zájmy studentů.
- Pedagogické přístupy, které napomáhají identifikovat a ujasňovat zájmy a potřeby mladých lidí v daných osobních a místních kontextech jsou velmi žádány.
- V rámci občanského vzdělávání na školách je **nutné více reflektovat nutnost právního povědomí a výuky k právní gramotnosti**, a to nejen na úrovni státu a společnosti, ale i v rámci osobních právních vztahů (např. znalosti a dovednosti a typech právních vztahů, pracovně-právní a soukromo-právní vztahy, apod.). Právní gramotnost je vnímána jako schopnost porozumět, pochopit a vztáhnout k reálným dopadům ve svém životě základní právní koncepty a právní texty.
- Prakticky probíraná problematika by měla reflektovat různorodost pohledů různých oborů, od státopěvy, sociologie, právní vědy, politologie, historie, ekonomie, psychologie, atp. včetně jejich odlišných pohledů na dané téma. **Účelem je, aby se žáci a studenti neučili definice, ale učili se sami aktivně diskutovat a tak poznávali i různé argumenty a směry myšlení**. Zároveň by měli být schopní tyto odlišné argumentační linie **kriticky konfrontovat s jejich osobní situací a názory**.
- Velkou výzvou pro občanské vzdělávání mládeže v České republice je téma **práce s mládeží týkající se historických událostí a na památných místech**. Takové vzdělávání musí být pro cílovou skupinu dostatečně citlivé a mělo by být provázáno i s aktuálními tématy, zejména ve vztahu k aktivnímu historicky uvědomělému občanství. To reflektuje současné procesy ve společnosti, jako jsou narůstající projevy nenávisti, nepochopení rozličných sociálních skupin včetně migrantů, menšin, etnik. Zvláštní kapitolou je vzdělávání proti extremismu a nacionalistickým či dalším nenávistným tendencím. Práce na památných místech prokazuje v zahraničí, že je

vhodným nástrojem, pokud je odborně prováděna. Zároveň je nutné zohlednit specifické finanční požadavky na takové kvalitní vzdělávání, a to jak pro školská, tak mimoškolní zařízení a organizace.

- **Obsah občanského vzdělávání by měl mladým lidem přibližovat i možnosti a silné stránky různých forem práce s mládeží a dobrovolnictví. Formální vzdělávání by tak mělo aktivně usilovat o uznávání neformálního vzdělávání.**

Doporučení ke změně legislativy:

- Ve školském zákoně by měla být lépe zakotvena práva a povinnosti škol, ředitelů, zřizovatelů a pedagogických pracovníků ve vztahu k zapojování mladých lidí a školských samospráv v nejširším slova smyslu (samosprávou může být např. školní či žákovský parlament, studentská/žákovská rada, kolegium zástupců tříd apod.).
- Zejménav § 21 Školského 561/2004 Sb. by měla být ukotvena nejen možnost obracet se na ředitele školy a povinnost ředitele se těmito podněty zabývat, ale také povinnost na podněty studentů poskytovat odůvodněnou zpětnou vazbu. Podobná práva a povinnosti by měli mít kromě ředitele také zřizovatel a příp. i další zaměstnanci školy.
- Právo žáků/studentů podávat podněty na zlepšení školního prostředí by neměly mít jen žákovské samosprávy, ale i další iniciativy žáků a studentů, tzv. studentské petiční právo a aktivity apod.
- Paralelně ke školskému zákonu by měl být aktualizován také patřičný právní rámec o obcích včetně Zákona o obcích, aby mladí lidé a jejich zástupci v obcích mohli zakládat své městské samosprávy (městské parlamenty dětí a mládeže, městské rady organizací dětí a mládeže, studentské rady apod.), které by se měly věnovat právě problematice dětí a mládeže v daných obcích. Vždy se jedná o právo založit takovou iniciativu a získávat odůvodněnou zpětnou vazbu na své podněty, nikoliv o povinnost města takováto tělesa zřizovat. Pouze pokud je o to v dané obci zájem mezi mladými lidmi či jejich zástupci, obec by měla s těmito orgány aktivně spolupracovat.

Doporučení k podpoře práce s mládeží se zaměřením na aktivní zapojování mladých do politických procesů

- Stát by měl motivovat veřejné instituce a rozhodovací orgány v oblasti témat dopadajících na život mladých, aby zřizovaly poradní výbory či pracovní skupiny se zastoupením mladých lidí. Pokud je to možné, měly by být pravidelně zapojovány organizace dětí a mládeže a jejich mladí zástupci, aby bylo možné zajišťovat systémovou participaci a vzdělávání mladých a ne jen „jmenovat nějaké mladé do funkce“.
- V těchto výborech a pracovních skupinách by měli mít mladí lidé stejné postavení jako ostatní zástupci a činitelé, včetně např. možnosti spolurozhodovat o výstupech, jejich realizaci a jejich hodnocení (tzv. spouřizení). Zároveň je nutné dbát na transparentní a otevřenou komunikaci fungování takových orgánů.
- Stát by měl umožnit realizaci mládežnických participačních programů na všech úrovních, včetně tzv. Programu Mladých delegátů do OSN.
- Stát a veřejnoprávní média by měla podporovat výměnu pozitivních příkladů dobré praxe v oblasti zapojování mladých do společenských a politických procesů a v přístupu mladých lidí k právům.
- Stát by měl minimálně udržet, ideálně postupně navyšovat, úroveň podpory směřující na práci s mládeží do potřebných a relevantních forem, zejm. NNO a iniciativ mládeže, neboť tyto formy ze své podstaty napomáhají podporovat zapojování mladých lidí do veřejného dění a zároveň pomáhají mladým lidem přebírat vlastní zodpovědnost za své aktivity. Mohou se tak hodně naučit, rozvinout svůj potenciál a obohatit své okolí a společnost oproti např. modelovým zasedáním různých politických institucí apod., kdy mladí lidé sice diskutují a učí se, nicméně nepřebírají plnou zodpovědnost za své výroky a nápady a vzdělávání tak neprobíhá zcela v rovině morální.
- Veřejná podpora na všech úrovních by měla směřovat také do oblasti podpory debat mladých lidí s činiteli s rozhodovací pravomocí, např. projektové podpory, podpory parlamentů a rad mládeže apod. Tato podpora nesmí jít na úkor dalších forem práce s mládeží, jejichž nominální podpora v ČR od roku 1989 i tak klesá.
- Veřejná podpora by měla být směřována i do projektů zapojujících rodiče či celé rodiny do komunitních, politických a společenských záležitostí.
- Veřejná podpora by měla být směřována do dalšího vzdělávání pracovníků s mládeží, profesionálních i dobrovolných, a to adekvátní formou respektující autonomii rozmanitých organizací a iniciativ dětí a mládeže. Snahou by měla být podpora dlouhodobých aktivit a multiplikátorů.

Doporučení pro státní a veřejné instituce a politické aktéry směrem k mladé generaci za účelem podpory jejich občanského a politického vzdělávání a zapojování do společnosti a demokratických procesů

- Veřejné instituce a političtí aktéři by měli neustále rozvíjet svoji transparentní a vyváženou komunikaci vůči veřejnosti a mladým lidem, a měli by tak napomáhat rozvoji pozitivní otevřené participativní politické kultury v České republice.
- Stát a samosprávy by měly zajistit řádné fungování e-governmentu včetně možnosti řádného zapojování občanů a mladých lidí do přípravy politických rozhodnutí, a to na všech úrovních veřejné správy.
- Legislativní a normotvorné procedury by měly být řádně on-line sledovatelné ve všech svých fázích (např. v ODOK a EKLEP zatím nejsou do hlasování v Parlamentu zveřejňovány pozměňovací návrhy apod., což znesnadňuje zapojování veřejnosti a mládeže).
- Ústavní instituce a orgány České republiky by měly být neustále otevřeny kontaktu s mladými lidmi, a to formou specifických proaktivních vzdělávacích programů pro mládež (školní i mimoškolní), nabídkou kvalitních stáží, případně zavedením pravidelných programů profesního stínování (*job shadowing*).
- Zejména lokální a krajské samosprávy by měly implementovat Obnovenou evropskou chartu participace mládeže v místním a regionálním životě (Kongres místních a regionálních autorit, Rada Evropy) a dále přijímat principy Místní agendy 21 (tzv. zdravá města či kraje, Charta OSN).

Zprávu zpracoval:

Mgr. Jan Husák,

Koordinátor Národní pracovní skupiny pro strukturovaný dialog s mládeží

Česká rada dětí a mládeže

jan.husak@crdm.cz

+420 776 766 898

www.strukturovanydialog.cz

V rámci IV. cyklu Strukturovaného dialogu s mládeží byla pracovní skupinou realizována následující opatření:

- Vyhlášení veřejné konzultace s mládeží a organizacemi mládeže
 - Konzultace vycházela z návodného rámce, který vznikl společnou prací zástupců ministerstev zodpovědných za mládež a mladých lidí z celé EU na Evropské předsednické konferenci mládeže v Římě, ve dnech 13. – 15. října 2014.
 - V České republice byla dále konzultace ovlivněna výstupy ze Síťovacího setkání aktérů strukturovaného dialogu s mládeží, které zrealizovala Národní pracovní skupina pro strukturovaný dialog s mládeží dne 13. listopadu 2014 na půdě MŠMT.
 - Kromě on-line dotazníků zaměřených na mladé lidi a odborníky, diskuzí na sociálních sítích, byly také pracovní skupinou uspořádány tři diskuze na jednotlivá podtémata, a to v období leden až únor 2015 – v Praze, Brně a Olomouci.
 - V mezičase probíhala osobní setkání zástupců pracovní skupiny s aktivními mladými lidmi a zástupci různých NNO a veřejných institucí, které se tématy zabývají.
 - Zástupci pracovní skupiny se také snažili sesbírat další dostupné materiály k tématu, včetně výstupů z dalších diskuzí, pracovních skupin, workshopů i konferencí na související téma, které pořádaly třetí subjekty.
 - Stejně tak nechala pracovní skupina vypracovat analýzy stavu politické participace mládeže a přístupu mladých lidí k právům v České republice.
 - V návaznosti na pokračující dialog na evropské úrovni bylo v období květen – červen 2015 realizováno další kolo konzultací s mládeží.
 - Zároveň byly ve spolupráci s Úřadem Vlády ČR vyhlášeny konzultace na související téma pro potřeby OECD, jejichž výstupy jsou v této zprávě také zohledněny.
 - Během podzimu 2015 byly realizovány ve spolupráci s dalšími subjekty diskuze s mladými a odborníky na související podtémata, stejně jako semináře na podporu NNO a iniciativ mládeže z pohledu fundraisingu a spolupráce s veřejnou sférou a samosprávou na místní úrovni.
 - Zpráva zahrnuje také výstupy z projektů podpořených evropským programem Erasmus+ v rámci klíčové akce 3 – Strukturovaný dialog.
- Národní zpráva zohledňuje také Závěry Rady na podporu přístupu mladých lidí k právům v souvislosti s podporou jejich autonomie a participace v občanské společnosti. Dále jsou reflektována *společná doporučení* na celoevropské úrovni, která vznikla z veřejné konzultace na Evropské předsednické konferenci mládeže v Rize v březnu 2015 a které dále projednali ministři zodpovědní za oblasti mládeže EU na zasedání Rady ministrů EU dne 18. května 2015.